Sisäministeriö
Inrikesministeriet

Lausunto

12.11.2024

Strategia- ja ohjausyksikkö
Johtava asiantuntija Jaana Määttälä

Eduskunnan hallintovaliokunta

Asia: HE 78/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi hyvinvointialueesta annetun lain ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä Uudellamaalla annetun lain 2 ja 17 §:n muuttamisesta
https://www.eduskunta.fi/pdf/HE+78/2024
Aika: keskiviikko 13.11.2024 klo 11.15
Paikka: valiokuntahuone E 427, Eduskuntatalo

Teema: Hyvinvointialueiden talouden ohjaus

Yleistä

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettaviksi hyvinvointialueesta annettua lakia sekä sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä Uudellamaalla annettua lakia.

Hyvinvointialueesta annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi ennakollista talouden ohjauksen menettelyä koskeva sääntely.

Lisäksi muutoksia tehtäisiin hyvinvointialueen arviointimenettelyä koskeviin sekä eräisiin muihin hyvinvointialueesta annetun lain säännöksiin. Hyvinvointialueen arviointiryhmän tehtäviin ja hyvinvointialueen toimenpiteiden toteutumisesta koskevaan raportointiin ehdotetaan eräitä lisäyksiä.

Ehdotettujen lainsäädäntömuutosten tavoitteena on edistää hyvinvointialueen kestävää taloudenhoitoa tunnistamalla talouden merkittävä vaarantuminen ja sen ehkäisemisemiseksi tehtävät toimenpiteet mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tavoitteen saavuttamiseksi tehostettaisiin myös hyvinvointialueen päätösten seurantaa.

Ennakollisen talouden ohjauksen menettely

Hyvinvointialueesta annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi ennakollista talouden ohjauksen menettelyä koskeva sääntely. Menettely on tarkoitettu tilanteisiin, joissa hyvinvointialueen talouden tila olisi vaarantumassa merkittävällä tavalla. Neuvottelumenettely olisi harkinnanvarainen ja voitaisiin käynnistää laissa säädettyjen taloutta kuvaavien tunnuslukujen tai talousarvion- ja suunnitelman sisältöä ja toteutumista koskevien kriteerien perusteella.

Ennakollinen talouden ohjauksen menettely olisi hyvinvointialueen ja valtiovarainministeriön neuvottelumenettely, jonka tavoitteena on ehkäistä hyvinvointialueen talouden tilan vaarantumista. Menettelyn yhteydessä voitaisiin neuvottelussa muodostettavan tilannekuvan perusteella antaa hyvinvointialueelle talouden tervehdyttämistä ja palvelujen järjestämisen turvaamista koskevia suosituksia. Menettelyyn

osallistuisivat sosiaali- ja terveysministeriö ja sisäministeriö, ja suosituksissa sovitettaisiin yhteen eri ministeriöiden näkemykset hyvinvointialueen tilanteeseen. Ehdotettua sääntelyä sovellettaisiin myös HUS-yhtymään ja Helsingin kaupungin eriytettäviin sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen tehtäviin.

Neuvottelumenettelyn ensisijainen tavoite olisi informaatio-ohjauksen keinoin ehkäistä hyvinvointialueen talouden ajautumista tilanteeseen, jossa hyvinvointialuelain 122 §:n tarkoittaman arviointimenettelyn käynnistämiselle ei enää olisi vaihtoehtoja. Menettelylle ei olisi ennalta määrättyä kestoa, vaan se voisi joissakin tilanteissa muodostua yhdestä neuvottelutilanteesta tai tarvittaessa useammasta neuvottelusta. Menettely ja siinä mahdollisesti annettavat suositukset olisivat tarkoitettuja tukemaan hyvinvointialueen omaa päätöksentekoa.

Sisäministeriö katsoo, että ennakollisen talouden ohjauksen sääntely turvaisi osaltaan valtion talouden finanssipoliittisten tavoitteiden saavuttamista. Sääntelyllä varmistettaisiin valtion rahoituksen riittävyyttä, hyvinvointialueiden lainanhoitokykyä, talouden suunnittelun sääntöjen mukaisuutta sekä talousarvion noudattamista ja raportointia. Valtiolla on erityinen vastuu varmistaa, että sen hyvinvointialueille kohdentama rahoitus riittää ja takaa palveluiden saamisen.

Sisäministeriö katsoo myös, että menettelyyn liitettäväksi esitettävä sääntely ei kavenna hyvinvointialueen itsehallintoa, koska ehdotetut neuvottelumenettelyn käynnistämisen kriteerit ovat sellaisia, että hyvinvointialue voi itse ennakoida niiden toteutumista ja ottaa tilanteen huomioon päätöksenteossa.

Sisäministeriön vastuulla on pelastustoimen järjestämislain (613/2021) nojalla toteutettava pelastustoimen palveluita ja taloutta koskeva toimialaohjaus sekä varmistaa, että palvelut toteutetaan yhdenvertaisesti, laadukkaasti ja kustannustehokkaasti koko maassa. Sisäministeriö toteaa, että hyvinvointialueen kestävä talous on edellytys myös pelastuspalveluiden lakisääteisen tason turvaamiselle. Hyvinvointialueen ja valtion välisen vuoropuhelun nähdään edistävän toiminnan ja talouden ennakollista yhteensovittamista ja osaltaan tukevan hyvinvointialueen taloutta koskevaa päätöksentekoa.

Arviointimenettely

Hyvinvointialueen arviointimenettely voidaan käynnistää hyvinvointialuelain (611/2011) 122–123 §:n mukaisesti hyvinvointialuelaissa säädettyjen taloutta koskevien edellytysten täyttyessä ja käynnistetään sosiaali- ja terveysministeriön tehtyä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislaissa säädetyn mukaisesti arviointi-menettelyn käynnistämistä koskevan aloitteen.

Hallitusohjelman mukaan hyvinvointialuelain 123 §:ää muutetaan siten, että jo yksi hyvinvointialueiden rahoituslaissa tarkoitettu lisärahoitusmenettely voisi johtaa arviointimenettelyyn. Käytännössä tämä tarkoittaa, että valtioneuvostossa käsitellään ensin hyvinvointialueiden lisärahoitusta perustuslain 19 §:n 3 momentissa tarkoitettujen riittävien sosiaali- ja terveyspalvelujen tai perustuslain 7, 15 ja 20 §:ssä tarkoitettuihin perusoikeuksiin liittyvien pelastustoimen palvelujen järjestämisen turvaamiseksi ja asetetaan tarvittaessa erikseen ehdot lisärahoituksen osalta. Arviointimenettelyssä arvioidaan hyvinvointialueen edellytyksiä ylipäänsä selvitä tehtävistään.

Arviointimenettelyn vaikuttavuutta vahvistetaan lisäksi siten, että arviointimenettelyssä selvitetään aina mahdollisuudet hyvinvointialueiden yhdistymiseen. Jos arviointimenettely ei johda hyvinvointialueen yhdistymiseen, alueen edellytetään raportoivan palveluiden järjestämisvastuun toteutumisesta säännöllisesti jo kesken varainhoitovuoden.

Sisäministeriö katsoo, että esitetty muutos mahdollistaisi nopeamman puuttumisen hyvinvointialueen talouden vaikeuksiin ja siten osaltaan turvaisi myös pelastuspalvelujen toteutumista. Vahvalla

hyvinvointialueiden järjestämistehtävän kansallisella ohjauksella voitaisiin varmistaa yhdenvertaisten ja laadukkaiden pelastustoimen palvelujen toteutuminen kustannustehokkaalla tavalla koko maassa.

Sisäministeriö toteaa, että esitetty ennakollinen talouden ohjauksen menettely ja arviointimenettely edellyttävät pelastustoimen tietojohtamisen ja analysoinnin parantamista nykyisestä, jotta ohjaus voisi olla nykyistä merkittävästi reaktiivisempaa. Sääntelyn arvioidaan vahvistavan sekä hyvinvointialueen että valtioneuvoston tietopohjaa hyvinvointialueen taloudesta.

Hyvinvointialueen lainanottovaltuus

Hyvinvointialueen lainanottovaltuudesta säädettävään hyvinvointialuelain 15 pykälän 1 momenttiin lisättäisiin, että lainanottovaltuuden tulee kattaa investointien lisäksi myös investointeja vastaavat sopimukset. Kyseessä on teknisluonteinen muutos, joka vastaa säännöksen soveltamiskäytäntöä.

Sisäministeriö toteaa, että investointeja vastaavat pitkäaikaiset vuokrasopimukset on tarkoituksenmukaista rinnastaa investointeihin, jotta sääntely vastaa soveltamiskäytäntöä.